

УДК 316.334.3

СОЦІАЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Нагорна Г.О.

Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

Стаття присвячена дослідженню історії розвитку соціального проектування. Проаналізовано процес формування соціального проектування в ХХ-ХХІ ст. Зазначено особливості визначення поняття соціального проектування на кожному етапі розвитку. Визначено важливість історичного аналізу становлення соціального проектування. Обґрунтовано необхідність дослідження процесу еволюції соціального проектування з метою його ефективного використання.

Ключові слова: соціальне проектування, історія розвитку, процес становлення, соціальна інженерія, управління, технологія.

Постановка проблеми. В наш час Україна перебуває на шляху складних реформ та перетворень, які потребують радикальних та впевнених кроків, модернізації суспільних відносин та адаптації до сучасних викликів. На шляху розбудови незалежної української держави сьогодні важливим завданням є реформування всіх сфер життєдіяльності суспільства, підвищення стандартів та рівня добробуту населення, що зазначено в Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженою Указом Президента від 12.01.2015 р. за № 5/2015.

Процес реформування не завжди дає бажані результати. Причиною цього є ряд проблем, однією з яких є нагальна потреба використання під час підготовки та реалізації реформ нових інструментів, зокрема соціального проектування. Залучення технологій соціального проектування в процес реформування надасть можливість визначити основні цілі та задачі реформи, визначити можливі варіанти розвитку подій, виключити можливі ризики, обрати оптимальний шлях вирішення проблем, досягти поставлених цілей та надати прогнозну оцінку майбутньому соціальному об'єкту, процесу, явищу.

Для ефективного використання соціального проектування в процесі реформування, підготовки, прийняття та реалізації державно-управлінських рішень необхідно розуміти сутність даного поняття, що потребує вивчення процесу розвитку і становлення соціального проектування.

Сьогодні соціальне проектування перебуває на стадії становлення та все більше привокуює уваги сучасних науковців та дослідників. В наш час інтерес до пріоритетних, національних проектів, програм, стратегій, а також бажання та необхідність використання проектного мислення в різних сферах можна назвати новим етапом розвитку управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою соціального проектування займаються так як і вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Так, Глазичев В.Г., Дондурей Д.Б., Генісаретський О.І. розвивали соціальне проектування в своїх роботах в контексті концепції соціокультурного проектування. В роботах Лукова В.А., Лукової О.О., Курбатова В.І., Безпалько О.В., Самбура Е.А. визначані теоретичні основи соціального проектування, Бутченко Т.І. розглядав практичний аспект соціального проектування в розрізі взаємозв'язку суспільних

потреб і державних інтересів; Антонова О.В., Антонюк Г.А., Пушкарьова Г.В., Гафарова Л.А., Синиця М.І., Романюк Я.О. досліджували питання соціального проектування в управлінні. Історичним аспектам розвитку увагу приділяли як Антонюк Г.О., який є основоположником теорії соціального проектування, так і Глазичев В.Г., Генісаретський О.І., Луков В.А., Бутченко Т.І., а також багато інших дослідників.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на високий інтерес до поняття «соціальне проектування» в останній час, недостатньо уваги приділяється питанням історичного розвитку даного феномену як невід'ємного аспекту ефективності його використання. Для того, щоб дослідити соціальне проектування у більшій мірі та зрозуміти важливість використання його у різних сферах життєдіяльності, у сфері державного управління, необхідно розглянути передумови його виникнення та процес історичного становлення.

Мета статті. Саме тому метою статті є дослідження процесу розвитку соціального проектування, його становлення, що дозволить забезпечити застосування методів та інструментів соціального проектування, що склались історично, в процесі підготовки та реалізації управлінських рішень, впровадження державних реформ, розвитку суспільства в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дивлячись на історію становлення соціального проектування, деякі науковці стверджують, що воно з'явилося ще за античних часів, хтось стверджує, що тільки з 70-х років ХХ ст. Проектні елементи зустрічаються у діяльності видатних діячів з давніх часів. Але саме поняття соціального проектування ввійшло в сучасну науку не так давно. Починаючи з 20-30 рр. минулого століття, була започаткована ідеологія проектування, в рамках якої було поставлено завдання проектування нових суспільних відносин, соціальної культури, нового мислення людини, що сьогодні і відносять до соціальної діяльності.

Соціальне проектування ХХ ст. розвивалось поступово, а саме – еволюція поняття соціального проектування пройшла шлях від проектування як діяльності виготовлення (техніка, інженерія, архітектура) до традиційного проектування (дизайн, містобудування), далі до прогнозної проектної структури діяльності (соціальний прогноз, конструювання, планування), і як

останній етап – нетрадиційне проектування, що отримало назву соціального (рис. 1).

По суті соціальне проектування відокремлюється від технічного і в процесі розвитку вбирає в себе риси та властивості прогнозування, конструювання, планування.

Історія становлення соціального проектування в цей період почалась з розвитку архітектури. В 20-30-х рр. ХХ ст. в архітектурі та машинобудуванні, інженерії починають використовуватися методи проектування. Але це призводить поки що до проектування та появи не нових суспільних відносин, а до створення нових заводів, будинків-комун, клубів, палаців культури. Тобто соціальне проектування набуває суто технічного характеру [6, с. 8-9].

Для цього періоду характерна поява поняття «проект» в науковій літературі. З'являється воно у розумінні «суспільний проект», «проект суспільного устрою», «технічний проект». Формування проектування відбувається в рамках інженерної діяльності. Це пов'язано з необхідністю передачі графічного зображення інженером на виробництво. Знову ж таки відслідковується суто технічні властивості соціального проектування того часу. В той час частіше зустрічається поняття соціальної інженерії [2, с. 50].

З середини ХХ ст. відбувається технічна революція, яка дає новий поштовху для розвитку соціального проектування. В цей період соціальна інженерія починає спиратися на соціальні знання. У зв'язку з цим починається розвиватися така сфера, як проектування факторів впливу на соціальні процеси. Але все ж таки соціальне проектування направлено не на створення нових відносин, а на усунення конфліктів на виробництві. Крім того, проектування починає використовуватися в процесі дизайну та містобудування.

У кінці 60-х рр. питання соціального проектування та його розуміння набуває іншого характеру. Мова йде вже не про архітектурне, інженерне, містобудівне проектування, а про соціальну діяльність, соціальний інститут. З'являється розуміння того, що ігнорування соціальних аспектів розвитку буде мати негативні наслідки для суспільства, тому інтерес до соціального проектування збільшується. Таким чином, відбувається зближення самого проектування та управління. Цей період характерний поширенням таких понять як соціальне планування, конструювання та проектування соціальних структур, інститутів, явищ, процесів, об'єктів, соціальне прогнозування [3, с. 251-252].

В той момент розвитку соціального проектування частіше в науковій літературі зустрічалося поняття соціального конструювання, під яким розумілася діяльність, направлена на перспективу соціологічного аналізу з позицій багатоваріантності, альтернативності, проективності соціальних моделей. Основоположниками концепції соціального конструювання є Бергер П. та Лукман Т. на їх думку основною метою соціального конструювання було на той час виявлення шляхів, за допомогою яких населення бере участь у створенні соціальної реальності [1].

Тобто соціальне конструювання того часу представлено динамічним процесом, що знаходиться у постійному розвитку, реальність, що постійно відтворюється індивідами під впливом знань про неї. Тут простежується елемент управління. Необхідність залучення громадян до вирішення певних суспільних питань породжує необхідність створення нових інструментів взаємодії населення з владою, одним з яких і стало соціальне конструювання, що дало поштовх до розвитку саме соціального проектування взагалі та в управлінні зокрема.

З подальшим розвитком у 70-х рр. ХХ ст. актуальні проблеми соціального характеру набувають все більшої уваги в наукових колах. Соціальне проектування починає з'являтися у всіх сферах життєдіяльності. Даний період розвитку характеризується виокремленням соціального проектування в окремий вид діяльності [6, с. 10].

Великий внесок у розвиток даного поняття на цьому етапі робить Антонюк Г.А., який є основоположником теорії соціального проектування. Він висвітлює його як розробку науково-обґрунтованої моделі раціональних характеристик конкретних соціальних організмів чи їх станів в контексті вирішення певних соціальних задач. В результаті чого соціальне проектування починає розумітися як універсальний та самостійний вид діяльності, що направлена на створення соціальних об'єктів, процесів, явищ, стає сполучною ланкою між виробником соціальних благ та споживачем.

Великий внесок в 70-80 рр. робить Дрідзе Т.М., яка стає основоположником низки підходів до соціального проектування: об'єктно-орієнтований, суб'єктно-орієнтований, проблемно-орієнтований. Об'єктно-орієнтований підхід визначає, що соціальне проектування має на меті створення прообразу майбутнього об'єкту або модернізацію вже існуючого, і тут є дуже важливим, що проектуватися можуть не тільки будівлі, підприєм-

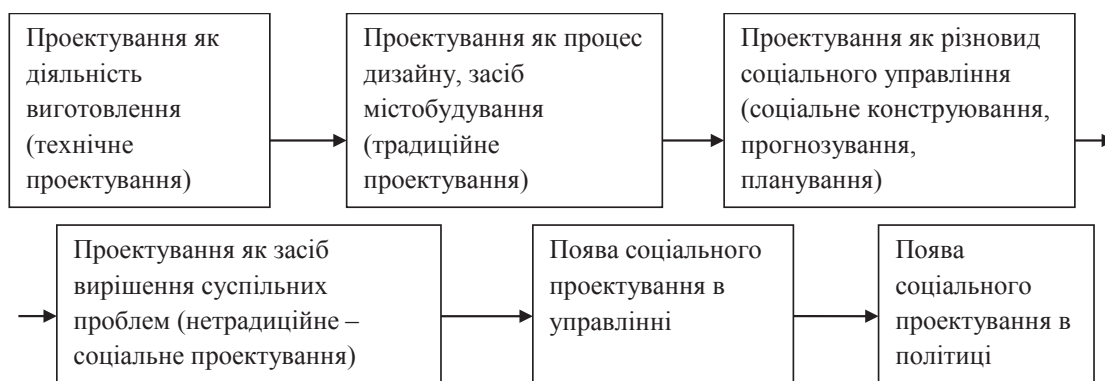

Рис. 1. Розвиток соціального проектування

Джерело: розроблено автором

ства, виробництва, як в попередні періоди, а й соціальні зв'язки, відносини, соціальна сфера в цілому. Тобто акцент робиться в першу чергу на об'єкті проектування [4, с. 12].

За суб'єктно-орієнтованим підходом соціальне проектування розвивляється як розробка проекту індивідом, який представляє інтереси певної групи людей, верств населення, соціальних прошарків. Проектувальник в процесі проектування реалізує не тільки свій інтерес, а й дивиться на світ очима соціальної групи, чиї інтереси він реалізує. Самий головний сенс даного підходу полягає в тому, що населення є не тільки об'єктом проектування, а й саме повинно приймати участь у процесі проектування [4, с. 13].

Але найбільш актуальним підходом є проблемно-орієнтований. Він виник пізніше, ніж попередні підходи, і у його центрі стоїть направлення на усунення соціальних проблем шляхом вироблення можливих варіантів їх вирішення з урахуванням проведених досліджень та наявних ресурсів. Основою даного підходу є соціальне прогнозування, тому даний підхід представляє концепцію прогнозного соціального проектування.

В кінці 80-х рр. на початку 90-х рр. все більше уваги починає приділятися соціальним аспектам. В цей період людина стає основним елементом соціального розвитку, тобто відбувається зміна об'єкту проектування, що сприяє розвитку саме соціального.

Однією з самих перспективних теорій того часу становиться концепція соціокультурного соціального проектування, яка ще в 80-х рр. була запропонована Глазичевим О.І, Дондуреем Д.Б., Генісаретським О.І. В даній концепції соціальне проектування розвивлялося як діяльність, що направлена на розвиток соціальної спільності. Також відповідно до думки фахівців – це діяльність конструктивна, творча, що полягає в аналізі існуючих проблем, вироблення цілей та задач та шляхів їх досягнення [7, с. 75-76].

Тут соціальне проектування починає сприйматися як технологія, що направлена на створення варіантів рішень соціальних проблем. Підхід до соціального проектування змінюється, акцент робиться на тому, що воно є сценарною, багатоваріантною, адаптивною до зовнішніх змін, прогнозно дією, що надає можливість обрати найбільш оптимальний варіант розвитку подій та вирішення того чи іншого завдання.

В кінці XX ст. соціальне проектування починається з'являтися в управлінні і використовуватися більш широко. За думкою Дрідзе Т.М., використання соціального проектування дозволить запобігти прийняттю та реалізації управлінських рішень, що матимуть негативний вплив на соціальне середовище, на якість та рівень життя населення [5, с. 150].

Тобто, на цьому етапі приходиться розуміння того, що соціальне проектування є технологією, що дозволяє в процесі управління обрати найкращий шлях розвитку подій, врахувати всі події, процеси, що можуть мати культурний, політичний, економічний, соціальний вплив на суспільство, що дозволяє передбачити та виключити можливі ризики в процесі прийняття управлінських рішень.

На наступному етапі свого розвитку соціальне проектування починає позиціонуватися як важливий феномен не тільки управління, а й політики. Методологія соціального проектування привертає увагу в контексті розробки політичних програм, державних документів, підготовці та реалізації реформ та прийнятті політичних рішень. Як результат – соціальне проектування починає розвиватися як прогностична функція управління. Крім того, виступає як технологія прийняття цих рішень, як важливий елемент циклу управління, забезпечує реалізацію його головних функцій та досягнення цілей (схема 1).

В наш час соціальне проектування знаходиться на активній стадії формування. Так, сьогодні інженерна діяльність та проектування міняються місцями, включаючи до себе не тільки виробництво, але й усі сфери соціальної практики. Необхідність використання соціального проектування існує в багатьох сферах життєдіяльності, зокрема, як вже було зазначено, у сфері державного управління.

Соціальне проектування в державному управлінні з'являється саме у розрізі підготовки та реалізації державно-управлінських рішень, підготовки та впровадженні державних реформ, створення соціальних та державних програм, стратегій, концепцій, нормативно-правових актів, які направлені на підвищення показників рівня життя в країні. Необхідність швидкої реакції, гнучкості та адаптивності до зовнішніх змін органів державного управління, а також безпосередньо самих державних службовців вимагає використання нових методів в їх діяльності, в результаті чого з'являється соціальне проектування в управлінні,

Схема 1. Розвиток соціального проектування

що дозволяє досягти ефективності та результативності в процесі управлінської діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Так, з суті в процесі еволюції соціальне проектування відокремлюється від технічного і з часом вбирає в себе риси та властивості прогнозування, конструювання, планування.

Необхідність соціального проектування усвідомлюється саме тоді, коли задачі управління починають розповсюджуватися на ті області, де традиційні управлінські процедури та методи є неефективними.

Ми бачимо, що дослідження процесу розвитку соціального проектування допомагає нам чітко зрозуміти сутність даного поняття, що надасть змогу застосувати його методи та інструменти в процесі підготовки та реалізації управлінських рішень, впровадження державних реформ, розвитку суспільства в цілому. Перспективи подальших наукових досліджень полягають в дослідженні сучасного стану розвитку соціального проектування в Україні з метою виявлення актуальних проблем його використання.

Список літератури:

1. Бородіна Д. Л. Концепція соціального конструювання реальності П. Бергера і Т. Лукмана як інтерпретаційна схема дослідження іміджу міста [Електронний ресурс] / Д. Л. Бородіна // Грані. – 2014. – № 10. – С. 80-84. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_10_17
2. Васильєва І. Л. Историческая эволюция проектирования / И. Л. Васильева // Веснік Палескага дзяржаўнага ўніверсітэта. Серыя грамадскіх і гуманітарных навук: навучна-практыцескі журнал. – Пінск: ПолесГУ, 2014. – № 1. – С. 50-55.
3. Горохов В. Г. Философия техники: история и современность / В. Г. Горохов, В. М. Розин. – Москва: ЦОП Института философии РАН, 1987. – 283 с.
4. Дридзе Т. М. Основы социокультурного проектирования / Т. М. Дридзе, Э. А. Орлова. – М.: Российский институт культурологии, 1995. – 148 с.
5. Дридзе Т. М. Прогнозное социальное проектирование: теоретико-методические и методологические проблемы / Отв. ред. Т. М. Дридзе. – М.: Наука, 1994. – 304 с.
6. Стенина Т. Л. Социальное проектирование в контексте реализации молодежной политики на региональном уровне / Т. Л. Стенина. – Ульяновск: УлГТУ, 2011. – 129 с.
7. Шляпников С. Е. Социальное проектирование как конструирование темпоральности социальных систем / С. Е. Шляпников // Вестник Томского государственного университета. – 2011. – № 342 (январь). – С. 75-76.

Нагорная А.А.

Одесский региональный институт государственного управления
Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

СОЦИАЛЬНОЕ ПРОЕКТИРОВАНИЕ: ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ

Аннотация

Статья посвящена исследованию истории развития социального проектирования. Проанализирован процесс формирования социального проектирования в XX -XXI вв. Указаны особенности определения понятия социального проектирования на каждом этапе развития. Определена важность исторического анализа становления социального проектирования. Обоснована необходимость исследования процесса эволюции социального проектирования с целью его эффективного использования.

Ключевые слова: социальное проектирование, история развития, процесс становления, социальная инженерия, управление, технология.

Nagorna G.O.

Odessa Regional Institute for Public Administration
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

SOCIAL PROJECTING: HISTORY OF FORMATION AND DEVELOPMENT

Summary

The article is dedicated to research of the history of the development of social projecting. The process of formation of social projecting in the XX-XXI centuries is analyzed. The features of the definition of social projecting at each stage of development are given. The importance of the historical analysis of the development of social projecting is identify. The necessity of research of evolutionary process of social projecting for the efficient use is grounded.

Keywords: social projecting, the history of the development, the process of formation, social engineering, administration, technology.